

עוד בענין תלמוד תורה בהרהור: ע' פני יהושע ברכות טו: שו"ע הגר"ז הל' ת"ת ב, יב; בהגר"א או"ח מז; חיי אדם י, ד ב'נשמת אדם; שו"ת מהרש"ם ח"ב לה; ציונים לתורה ט; מגדים חדשים ברכות טו.

*

'הקורא את המגילה למפרע לא יצא'. אמר רבי ישראל בעל שם טוב: הקורא את המגילה למפרע – פירוש שסובר כי אז היה הנס ולא עתה, לא יצא (דברי שלום פר' בא דף לג ע"ג). ושמעתי שזה נרמזו בילפותא עצמה; 'זוכרים ונעשים', מה נעשים – עכשיו, אף זוכרים – להיות הנס כאילו נעשה עכשיו.

*

'שמעון הפקולי' – (ערש"י). 'הנה רו"ל דרשו גבי קרא דכתיב פקו פליליה כי המתבטל מן התורה הולך לגיהנם, ואם יש לו מצוה שזוכה בעבורה – אפיק לה משם, וזה 'שמעון הפקולי' דאפיק ליה מגיהנם' (פרי עץ חיים שער הכוונות אמן פ"ג. וכ"ה בזהר חדש (רות פד:) גבי 'נחום הפקולי' שהוציא לאביו מדינה של גיהנם, ע"ש סיפור המעשה).

*

'ומה ראו לומר רפואה בשמינית – אמר רבי אחא: מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית' –
'הענין בזה יש לבאר במשל למי שיש לו צורך גדול למלך, ורואה אדם חשוב אחד שיש לו גם כן צורך הזה, הוא סומך בעצמו ליכנס ביחד בבקשתו עם החשוב הזה, שעמו יחד בטח יענה גם אותו. כן מפני חשיבות המילה דרגא תמינאה שצריכה רפואה, קבעו ברכת רפואה בשמינית שכל הצריכים רפואה יושעו גם כן.
וזה גם כן ענין 'שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא' – כי הש"ק הוא חשוב מאד אצל השי"ת להנחיל בו מנוחה ועונג לעמו ישראל, וכל דינין מתעברין מיניה, וממילא רפואה קרובה לבוא'.
(מתוך אמרי אמת פר' לך עמ' 12)

דף יח

'מסתברא עבודה והודאה חדא מילתא היא'. רש"י מפרש שגם ההודאה עבודה היא. ועוד יש לפרש שאף העבודה הודאה היא מפני הדידי שעל הקרבנות (ע' מהרש"א), כי הדידי וההודאה קרובים הם וענינם אחד, כנאמר בעכ"ל 'ותן לו תודה' כלומר התודה, וכמו שדרשו על 'טוב להודות' – טוב להתוודות. וכן הנוסח בפיוט העבודה 'נופלים על פניהם ומודים' כלומר מתודים, וכי"ב. וזה ענין הכריעה במודים, המורה על הכנעה ושפלות עצמית, לומר בשר ודם אני וכולי חטא ופשע וכל הניתן לי בחסד ולא בזכות ולפיכך חייב אני להודות לך.
ונראה שכן פירש הרמב"ם, שהרי כתב (ריש הלכות תפילה) ששלש ברכות אחרונות – הודיה. וצריך באור הלא רק ברכה אחת

מהן היא ברכת הודאה [ובגמרא (ברכות לד.) לא אמרו אלא 'דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו', ובטור או"ח (ק"ב) כתב 'שמשבחו והולך לו'], ובשלמא ברכת 'שים שלום' יש בה הודאה גדולה 'כי באור פניך נתת לנו...' – דבר שאין כיוצא בו בכל שאר הברכות שבתפילה [אלא שמבקשים על שלום משום ברכת כהנים שמקומה שם, כמו שאמרו בגמרא], אבל ברכת 'רצה' מה ענינה להודאה – אך נראה שמקורו בגמרא דין שעבודה והודאה חדא מילתא היא, ומפרש שגם העבודה ענין הודאה היא. ואף כי בנוסח 'שלום רב' שנהגו באשכנז בערבית אין בו הודאה, נראה מסתימת דברי הרמב"ם (בסוף ספר אהבה) שלא היה זה הנוסח המקובל אצלם אלא אומרים כבשחרית, וכן מנהג התימנים ושאר קהילות.

'מלה בסלע משתוקא בתרין'. ע' צרור החיים (לר"ח ליברון עמ' 9 – בשם הרה"ק מאפטא); עיונים בדברי חז"ל ובלשונם (לר"ח ארנטרוי) עמ' צ.

'זכור יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור – בפה'. משמע שסתם זכירה היא בלב אלא שנלמד מיתור המקרא להזכיר בפה [נראה ששתי משמעויות לפועל זה; זכירה והזכרה, ויתור הכתוב מלמדנו דהיינו הזכרה]. ונראה בפשטות שאם אמר בפה ללא זכירת הלב, אין זו זכירה [וגם לא הזכרה לעצמו, שכיון שלא זכר הרי לא הזכיר], ולפי זה האומר יציאת מצרים ולא כיוון לבו למה שאומר – לא יצא.

'אבל קורין אותה ללועזות בלעז... גיפטיית לגיפטים עברית לעברים עילמית לעילמים...' מרש"י ומהרמב"ם משמע שהלועזות יוצאים בלעז גם אם מבינים בלשון הקדש. ואולם דעת הרמב"ן שלא התירו ללועזות אלא כשאננם מבינים לשון הקדש [שכן היא משמעות 'לועזות' – אנשים שאינם מבינים אלא לעז. וע"ע רש"י] אבל בלאו הכי לא, לפי שבעצם אין כתיבה זו כשרה אלא משום פרסומי ניסא התירו חכמים ללועזות שישמעו בלשון שמבינים. [והר"ן נקט כדבריו רק בשיטת רשב"ג (לעיל ח), שלא התירו בכל הספרים אלא בלשון הקדש וביוונית, וכיון שלשון אחרת אין כשרה בעצם, ודאי לא הקילו ללועזות אלא כשאין אפשר להם בלשון הקדש, אבל לחכמים שהספרים נכתבים בכל לשון הרי בעצם כל לשון כשרה לכתבת ספרים, אך משום כתיבתם וכלשונם הצריכו במגילה לשון הקדש, הלכך כשהתירו ללועזות התירו בכל אופן, אף אם מבינים בלשון הקדש].

'זהא קתני יוונית ליוונים אין לכולי עלמא לא'. כמו 'יוונית ליוונים, ליוונים אין...'. (ונראה שאין צריך להגיה, כי מצינו כן בהרבה מקומות, מלה אחת המשמשת לפנים ולאחור כאחד – ע' במצוין ביומא נב).

'מתקיף לה רבינא, אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן...' מכאן כתב הר"ן לשמוע שאם טעה ולא הזכיר תיבה אחת לא יצא ידי חובתו, שאם לא נאמר כן, מה ההוכחה מ'האחשתרנים בני הרמכים' הלא אפשר לדחות שהרי זה כאילו לא הזכרנום כלל – אלא משמע שאם לא הזכירם לא יצא (וכן כתב הרשב"א בתשובה תסו ועוד). וכן הוא הדין אם טעה בקריאת תיבה אחת בענין ששינה מהלשון והענין – כאילו לא קראה (ר"ן). וע' פסקי ריא"ו; מגן אברהם תרצ סק"ד. וע"ע פרטים בשינויי הלשון או הענין במשנ"ב קמב סק"ד).

הרש"ש כתב לפרש על פי פשוטו שהם תוארים לרצים ולרוכבים; אחשתרנים – על שם מדינתם או עירם, 'ואינו רחוק לומר שזהו אסטרון אשר במלכות רוסיא'. רמכים – הוא כינוי משפחתם כמו הרכבים (בירמיה לה). ומצינו שם 'רמך' למין פרד ידוע (בכלאים ח), ואפשר לומר שנקרא כן על שם בקיאותם ברכיבה על אותו פרד.

ויש מפרשים 'אחשתרנים בני הרמכים' – מין גמלים המצויים בפרס, בעלי שתי חטוטרות ושמונה רגלים, והם קלי המרוץ ביותר (כן הביא ריעב"ץ ממה שראה בדברי כותבי חדושי המדינות). ויתכן שזה שאמרו 'לא ידעינן' היינו מפני אפשרויות הפירוש השונות. אך יש לעיין כשאדם מסופק בפירוש הכתוב אם כך או כך, האם נחשב זה כאינו מבין. ונפקא מינה לשמיעת לועזות בלעז. וכן נפ"מ במה שכתבו פוסקים שאין יוצאים ידי חובת ברכות וכד' בשמיעה אם אינו מבין מה ששומע (ע' או"ח קצג,א. וע"ע שו"ע הגר"ו קפה,א).

לא הווי ידעי רבנן מאי סירוגין (וכל הענין). ע' במובא בראש השנה כו.

(ע"ב) 'השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אקרא את כולה ואח"כ אקרא אותו פסוק אלא קורא מאותו פסוק ואילך'. הוא הדין אפילו השמיט תיבה אחת, צריך לחזור מאותה תיבה ואילך, אלא נקט 'פסוק' לרבותא, שאף על פי שעומד בפני עצמו אי אפשר לקוראו אחר כך, וכל שכן תיבה שאינה ענין העומד לעצמו.

וכן בסופא; בנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שקראו חציה, אף על פי שכל חצי וחצי עומד בפני עצמו, צריך לקרוא מתחילה ועד סוף כסדר (ר"ן).

זלא ידע לאהדורי סברא. יש מפרשים שאינו יודע להסביר את מה שקורא במגילה (עפ"י ר"א מן החר). והרשב"ם (בפסחים קכ): כתב, כגון ששואלים אותו היכן הנחת כלי זה ואינו יודע לענות.

זאפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה. ואף על פי שאמרו לעיל שאם חסרה במקצתה כשרה, יש לחלק בין חסרון שבאמצעה, שאינה נראית כספר חסר אלא כספר מלא שיש בו טעויות [והקלו במגילה כיון שנקראת 'אגרת' שאין מדקדקים בה לפסלה בכך], ובין חסרון שבתחילה או בסופה, כגון זו שחסרה מתחילה ועד 'איש יהודי', שאינה כספר שלם אלא כחסר (עפ"י רשב"א. וע' רעק"א).

והרא"ש כתב שזה שאמרו 'צריכה שתהא כתובה כולה' היינו לכתחילה אבל בדיעבד כשרה כל שלא החסיר רובה. ומבוארת דעתו שאפילו החסיר בתחילת המגילה כשר. וכן נקט הטור והב"ח. ואולם השלחן-ערוך והרמ"א נקטו כדברי הרשב"א. ועוד הוסיף הרמ"א להחמיר כדעת הארחות-חיים (וכן מובא במאירי) שאם החסיר ענין שלם אפילו באמצעה פסול. וברשב"א וברא"ש משמע שנקטו בפשוט שכשר.

אלא דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב לה. בשו"ת שב יעקב (מט) כתב שהנשבע בכתב אין שבועתו חלה, משום שכתביה לאו כדיבור דמי, והוכיח זאת מסוגיתנו, מכך שאמרו שמונחת לפניו מגילה וקורא וכותב – משמע שבכתיבת המגילה לבדה אינו יוצא ידי חובת קריאת מגילה.

וכתב הגרעק"א לדחות שאף על פי שכתביה כדיבור הלא צריך לקרוא המגילה מתוך הכתב דוקא, והרי כשכותבה, גם אם נחשיבנו כקורא הרי אינו קורא מתוך הכתב. ואף על פי שמתחילה ראה כל פסוק בתוך המגילה הכתובה והרהר בו, מכל מקום בשעה שכותב הריהו כקורא על פה ולא יצא [וכאילו ראה פסוק בתוך המגילה והרהר בו ואחר כך קראו בעל פה שפשוט שלא יצא ידי חובתו].

כיוצא בזה כתב הטורי-אבן (יט): שאף לדעת האומר הרהור כדיבור, אין יוצא בהרהור במגילה משום שאין זה מתוך הספר. ואולם אם קורא מתוך המגילה בהרהור – יוצא לדעה זו.

עוד הוכיח השב-יעקב מתחילת הסוגיא שכתובה אינה כדיבור, ממה שאמרו 'היכי דמי אי דקא מסדר פסוקא פסוקא וכתב לה...' - ופרש"י 'קמסדר פסוקא - על פה...', ואם איתא שכתובה כדיבור דמי, לשם מה צריך לסדר מתחילה הלא די בכתובה לבד. [וכאן אין לדחות כנ"ל, שהרי לפי הסלקא-דעתין אין צורך לקרוא מתוך הכתב דוקא].

וגם ראייה זו כתב הגרעק"א לדחות, כיון שלכתחילה צריך להשמיע לאזניו [ולדעת רבי יוסי (ע' להלן)] כל שלא השמיע לאזנו לא יצא אף דיעבד], לכך נקט הש"ס האופן המועיל לכל הדעות, שמוציא בפיו ושומע, שהרי גם אם נחשיב כתיבה כדיבור אין כאן שמיעת האוזן. (עוד יש לדחות כיון שיש תיבות שהכתיב שונה מהקרי, כגון 'באמרם - כאמרם', אם לא היה קורא בפה נראה שלא יצא בכתובה, שהרי זה כאילו אמר בפיו את הכתיב).

'סם - סמא' - ארס (הערוך). מתכת בעלת ברק כסף. תרכובתיה מכילות רעל חריף.
'קומוס - קומא'. רש"י ר"ח והערוך פרשו: שרף האילן. והרמב"ם (בתשובה קלו) כתב שהקומוס נעשה מחלודת הברזל.
'קנקנתוס' ('קלקנתוס') - פרש הרמב"ם (שם): גפרית הברזל. (יש סבורים שהוא החומר הנקרא 'ויטריאול' - גפרת נחושת. וי"א תחמוצת חלודת הברזל).

בדיני שרטוט - ע' במובא בסוטה יז גטין ו ומנחות לב.

*

'לא הוו ידעי רבנן מאי וטאטאטיה במטאטא השמד, היינו שהש"י יבטל מעשי ידיו לבלתי ישאר מהם רושם, עד דשמעי לאמתא דבי רבי דהוות דאמרה שקולי טאטיא וטאטי ביתה - היינו, הביאו להם ראייה בכדי שיבינו מחודש אדר המוכן לזה היינו למחייט עמלק, ונאמר כי יד על כס י-ה, ונאמר תמחה את זכר עמלק מתחת השמים - היינו, ראו איך הש"י בעצמו מקוה על זה. ולכן סיום המאמר במסכת הזאת הוא במאמר הזה 'וטאטאטיה...' כי מכאן מדבר במחייט עמלק, ובראש השנה (כה:) הסיום בלא הוו ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך... - היינו, איזו מדה היא שמצמחת ישועה ללא זכות נגד מדת הדין, עד דאמר ליה ההוא טייעא שקולא יהבך ושדי אנגמלאי - כי גמול היא בריה שאין לייחס חיים שלה בשורשה ועל כך שמה גורם: גם לי' - כלומר, ראו כי הש"י מחיה גם אותי, כידוע שכל בריה היא נבראת כנגד מדה מהש"י, ועל זה נבראת בריה זו, לראות איך הש"י יכול לוותר ברוב רחמים, וטייעא' רומז גם כן על ישמעאל, שאמר אברהם אבינו ע"ה לו ישמעאל יחיה לפניך, אף שמצדו אין יחוס לחיים שלו, ואמר לו הקב"ה והרביתי אתו. לכן בראש השנה הסיום בזה, שהוא נגד חודש אלול שקודם ר"ה, הרומוז לרב חסד (מי השלוח לקוטי הש"ס).

דף יט

'אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן.' יש מי שמדייק מלשון זו כדעת הראב"ד (בהשגותיו על המאור) שצריך להישאר באותו מקום שקוראים שם, וכגון בן עיר שהלך לכרך ונתחייב לקרוא

פרק שני

כה. הקורא את המגילה למפרע – האם יצא ידי חובתו אם לאו? ומה הדין בהלל בקריאת שמע ובתפילה?

הקורא את המגילה למפרע לא יצא (והימים האלה נזכרים ונעשים – הוקשה זכירה לעשיה, מה עשיית הימים אין שייך בה למפרע, אף זכירה למפרע לא), הלכך השמיט בה פסוק אחד והמשיך, צריך לחזור לאותו פסוק ולקרוא ממנו והלאה, וכן אם נכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שקראו חציה – לא יאמר אקרא חציה עם הציבור ואח"כ אשלים אלא קורא אותה מתחילתה ועד סופה (יח:).

אף על פי שהקורא לסירוגין אינו חוזר ומברך בכל פעם על המשך הקריאה, כתבו פוסקים (היי אדם קנה, טז; באור הלכה תרצ"ד ד"ה אין) שאם השמיט תיבה או פסוק [או קרא על פה] וגמר הקריאה, כשהחזר לאותה תיבה וקרא צריך לחזור ולברך, כיון שהברכה הראשונה לא חלה על קריאה זו (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ח קסא; סידור עולת ראייה).

תנא, וכן בהלל (ממזרח שמש עד מבואו (רבה); זה היום עשה ה' (רב יוסף); י' ה' שם ה' מברך (רב אויא); מעתה ועד עולם (רב נחמן בר יצחק; ר' אחא בר יעקב). וכן בקריאת שמע (לחכמים, מוהיו – בהוויתן. לרבי מהדברים). וכן בתפילה (שכן מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים, תקנו י"ח ברכות על הסדר. וטעם סדר הברכות כולן מפורט בגמרא).

א. רש"י בברכות (לד.) כתב שאם טעה באחת מהברכות האמצעיות ודילג, אומרה במקום שנזכר וגומר תפלתו. והתוס' תמהו עליו מכאן ונקטו שחוזר לברכה ששכח ואומר משם ואילך על הסדר (וכן הביא הר"ן מהתוספתא. וע' הג"א מא"ז בשם רבנו תם).

ב. יש סוברים שאם שינה סדר הפרקים בהלל – יצא, ורק אם שינה את סדר הפסוקים לא יצא [וכמו שכתב הרמב"ם לענין קריאת שמע, שאם שינה סדר הפרשיות – יצא]. ויש סוברים שבכל אופן לא יצא [ואינו דומה לקריאת שמע מאחר ופרקי ההלל כתובים במקרא בסמיכות, וגם משום שהוא נכתב על פי סדר המאורעות]. ופסק המשנה-ברורה (תכב סקכ"ו) להחמיר. בימים שמדלגים בהם את ההלל, צדד הבאור-הלכה (תכב) שמה אם קרא למפרע יצא, והסיק שאם כי לכתחילה ודאי יש להחמיר בדבר אך אם קרא למפרע נראה שלא יחזור ויקרא בברכה. ג. הקורא בתורה למפרע, כגון שהקדים פסוק מאוחר – יצא (תורי"ד. וע' גם בשער הציון קמב אות ג).

דין קריאת שמע בכל לשון – בברכות יג. הקורא ולא השמיע לאזנו – שם טו. עוד בענין קריאת שמע למפרע – שם טו-טז.

דף יח

כו. מה הדין באופנים הבאים?

א. הקורא את המגילה על פה.

ב. קראה תרגום ולעז.

ג. הלועז ששמע אשורית.

ד. קראה סירוגין (= בהפסקות).

ה. מגילה שהושטמו ממנה אותיות או פסוקים, או שניטשטשו או נקרעו.

ו. קראה מתנמנם.

ז. היה כותבה דורשה ומגיהה – האם יצא בקריאה זו?

א. שנינו, קראה על פה לא יצא (גזרה שוה זכירה – זכירה' מכתב זאת זכרון בספר. רבא). ודוקא רובה אבל קרא מקצתה בעל פה יצא.

א. קרא מקצתה על פה, בין בתחילתה בין בסופה – יצא [ודלא כמו שכתב בבגדי ישע להחמיר בזה]. (באור הלכה תרצ"ג ד"ה דוקא).

ב. כתב הרי"ד: דוקא במגילה קראה על פה לא יצא, אבל בקריאת התורה יצא. ויש חולקים וסוברים שאף בדיעבד לא יצא (ע' או"ח ח"א סוס"י קטז; רמב"ן, מובא בר"ן להלן פ"ב; שו"ת מהרי"ק קכב ד"ה וראה ברורה; שו"ת מהרי"ל נד; או"ח קמג, ב. ויש לעיין במלים שהקרי והכתיב שונות, האם צריך לקראן מהכתב – ע' בספר ביצחק יקרא).

ב. קראה תרגום או בכל לשון – לא יצא, ולא רק כשכתובה בלשון הקדש שהרי הוא כקורא על פה, אלא אף אם כתובה באותה לשון שקרא – לא יצא. ולדברי רב ושמואל, שנקטו הלכה כרשב"ג, בלשון יוונית יצא.

לדברי התוס' (ט.ו.), לפי הסוגיא דלעיל אף לרשב"ג אין המגילה כשרה להיכתב ביוונית, דלא כרב ושמואל. וכן נקט הרמב"ן להלכה, ודלא כבעל המאור (והרי"ד). והרמב"ם כתב שעתה נשתבשה ונשתכחה לשון יוונית.

במה דברים אמורים – במי שאינו מכיר אותה לשון, אבל קראה גפטית לגיפטים עילמית לעילמים וכד' – יצא.

א. לדעת הרמב"ן אין הלועזות יוצאים ידי חובתם בשפתם אלא אם אינם מבינים לשון הקדש, אבל אם מבינים גם לשון הקודש – לא יוצאים אלא בלה"ק.

ואילו מרש"י ומהרמב"ם משמע שבכל אופן יוצאים ידי חובה. [והרי"ן הסכים כרמב"ן רק לדעת רשב"ג שמעיקר הדין אין הספרים נכתבים אלא בלשון הקדש וביוונית. וכתב שלהלכה יש להחמיר כדעה זו. וכן נראה בשו"ע (תרצ"ג) שנקט דעה זו לעיקר שאם יודע אשורית אינו יוצא בלשון אחרת. ומכל מקום בדיעבד אם קרא לא יחזור ויקרא בברכה, שמא כבר יצא ידי חובתו. עפ"י משנ"ב שם].

ולדעת הרי"ד, לרשב"ג [וכמותו פסק להלכה] אין יוצאים אלא ביוונית.

ב. כתבו פוסקים שגם כשקורא בלשון אחרת צריך לומר 'האחשתרנים בני הרמכים' ללא תרגום, שהרי אין אנו יודעים פירושו (מובא במשנ"ב תרצ"ב ס"ק לד).

ג. היתה כתובה אשורית וקראה בלועזי ללועזי – הרי זה כקורא על פה ולא יצא. כן מבואר בגמרא. ולדברי הגר"א (בהגהותיו) לדעת הירושלמי יצא בזה אם אינו מבין לשון הקדש.

ד. הגרע"ק"א נקט מצד הסברה שהתרגום צריך להיות מילולי באופן מדויק, כל תיבה בתרגומה [ולפי סדרה. ע"ש].

ה. דעת כמה ראשונים (עפ"י ירושלמי) שעברי שקרא בלועזי ללועזי, אין יכול להוציאו ידי חובתו, כי לגביו אינה נחשבת זו קריאה של מצוה שהרי אינו יוצא בה (ומובא במשנ"ב תרצ"ב סקל"ג). ויש מי שחולק וסובר שאעפ"י שהוא עצמו אינו יוצא בקריאה זו, מוציא את הלועזי (ע' בשו"ת הריב"ש שצא בשם רבי חסדאי. וע"ע קובץ הערות מה, יד; בית ישי לו).

ו. נחלקו הראשונים האם צריכה להיות כתובה בכתב אשורית דוקא [גם אם כתובה בשפה אחרת], או שמא כשרה להיות כתובה בכל צורת-כתב (ע' בתוס' ט; רמב"ם מגילה ב,ג; תוס' ופסקי ר"ד להלן יט. תשב"ץ ח"א ה; בית יוסף ורמ"א או"ח תרצ"ט ורעק"א ובאור הלכה שם; חות יאיר קט).

ג. הלועז ששמע אשורית (או יוונית, לרב ושמואל. ריא"ז) – יצא. ואף על פי שאינו יודע מהו שומע, כי כן תקנו שיהא די במצות קריאה ופרסום הנס.

אעפ"י שבשאר מצוות יש פוסקים שאין יוצא בשמיעה אם אינו מבין מה ששומע (ע' או"ח קצג,א), כאן שונה משום פרסום הנס (עפ"י רעק"א).

ד. קראה סירוגין – יצא. רבי מונא אומר משום רבי יהודה: אם שהה בהפסקותיו כדי לגמור את כולה – חוזר לראש. ופירש רב יוסף 'לגמור את כולה' – מתחילה ועד סוף [ולא מהמקום שעומד בו]. נחלקו אמוראים האם הלכה כרבי מונא אם לאו.

כתבו התוס' שאין הלכה כרבי מונא, שכן פסק רב [לפי גרסת רב ביבי וכמותה הכריע רב יוסף] והלכה כרב באיסורים. וכן סובר רבי יוחנן במקום אחר. הלכך גם אם שהה כדי לגמור את כולה יצא. וכן פסק הרי"ף ועוד ראשונים. ויש חולקים. ובשלחן-ערוך פסק שיצא. ואם הפסיק באונס ושהה כדי לגמור את כולה, פסק המשנה-ברורה (תר"צ ס"ק יח; סה ס"ק ו ובבאה"ל) שיש לחזור ולקרוא, אבל לא יברך.

ה. השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראם הקורא כמתורגמן המתרגם (רש"י: בעל פה) – יצא. ודוקא במקצתה, אבל היו בה אותיות ממושטשות או מקורעות בכולה, אם אין רישומן ניכר – פסולה.

א. כתב הרשב"א: זה שהכשירו מקצתה, דוקא באמצע המגילה אבל בתחילתה או בסופה – פסולה שנראה כספר חסר ולא כספר עם טעויות. והרא"ש אינו סובר חילוק זה. ויש מחמירים שאפילו באמצעה אם החסיר ענין שלם לא יצא. וכן הביא הרמ"א.

ב. יש שכתבו שיחיד הקורא את המגילה, אם היו בה תבות חסרות באמצעה – לא יברך (כן הובא בשערי אפרים ובסידור דרך החיים. וכן חזר והורה הגרשו"א – הליכות שלמה פורים יט, ב. ע"ש).

ו. קראה מתנמנם יצא. היכי דמי מתנמנם – ישן ולא ישן ער ולא ער, שקוראים לו ועונה ואינו יודע להשיב סברא, ואם מזכירים לו – נזכר.

כתב המרדכי (תשצא) ועוד: דוקא הקורא מתנמנם יצא, אבל השומע כשהוא מתנמנם לא יצא. וכן פסק בשלחן-ערוך. ויש מי שכתב להפך; לא אמרו מתנמנם יצא אלא כלפי השומע, אבל הקורא כשהוא מנומנם הרי זו קריאה על פה ולא יצא (ע' גמקי יוסף ור"א מן ההר).

ז. היה כותבה דורשה ומגיהה, כגון שהיתה לפניו מגילה כשרה והיה קורא ממנה כדי לכתוב על פיה מגילה אחרת – אם כיוון לבו יצא ואם לאו לא יצא.

א. לדעת הסוברים מצוות אין צריכות כוונה, אין צריך שיתכוון לצאת ידי חובה אבל צריך כוונה לקרוא כהוגן, כקרי ולא ככתיב, ובניקוד (עפ"י ברכות יג. וכפתוס; ר"ן). ויש אומרים שבמגילה לדעת הכל צריך כוונה, אם משום שלולא כן חזקה שהשמיט כמה תיבות (מרכבת המשנה) אם מפני שעשו במצוה זו חיזוק משום פרסומי ניסא או מטעם אחר (ע' בשו"ת הרדב"ז אלף תצח; עמק ברכה. מובא בבירור הלכה).

ב. אף על פי שאסור להפסיק באמצע קריאת המגילה בדברים אחרים, והרי כשדורש מפסיק – בדיעבד יצא. או גם כיון שאינו דורש אלא בענין המגילה אין זה חשוב הפסק, וכן מובא בירושלמי (עפ"י רא"ש).

- כז. א. האם מותר לסופר לכתוב סת"ם ומגילה על פי זכרונו שלא מן הכתב?
 ב. האם תפלין מזוזות ומגילת אסתר צריכים שרטוט אם לאו?
 ג. מאלו דברים המגילה נעשית?

א. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב (שמא יטעה ואחרי כן יעתיקנו ממנה ויתרבו הטעויות. ר"ד). ואמרו שבשעת הדחק מותר לסופר שהדברים מיושרים אצלו, לכתוב שלא מן הכתב, וכמעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסיא ולא היתה שם מגילה וכתבה מלבו וקראה, אבל שלא בשעת הדחק אפילו מיושרים אצלו אסור.

מוכח בירושלמי שאם כתב שלא מן הכתב, אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק (ר"ן). ויש מצדדים להקל בדבר, בפרט כאשר כתב שלא מן הכתב בשגגה או באונס (עפ"י בית יוסף בשם רבנו מנוח; דעת קדושים ועוד).

תפלין ומזוזות, אביי התיר לשלל בית חבו לכתבם שלא מן הכתב, משום שפרשיותיהן שגורות בפי כל (ודוקא אם הפרשיות שגורות לסופר. ע' טור בית יוסף וב"ה או"ח לב).

- ב. מגילת אסתר צריכה שרטוט (דברי שלום ואמת – מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. טז:).
 תפלין אין צריכים שרטוט (יש סוברים שצריך שרטוט עליון כשאר כתיבת פסוקים. עתו' בכ"מ). מזוזות צריכות שרטוט.
 לא שרטוט המזוזה – מחלוקת תנאים אם כשרה או פסולה (ע' מנחות לב).

ג. אין המגילה כשרה עד שתהא כתובה על הספר (= קלף) ובדיו. (כתיבה – כתיבה/מכתיבת ברוך בן נריה שמפורש בה 'ספר' ו'דיו'). אבל בסם בסקרא בקומוס ובקנקנתום (שאינן יכולים לימחק) – פסולה. וכן היתה כתובה על הנייר או על הדיפתרא, הוא עור שהומלח וקומח אבל לא עופץ – פסולה.
 רבנו תם אומר שקלפים שלנו כשרים אף על פי שאינם מעופצים, לפי שהם מעובדים היטב והסיד שנותנים בהם מועילים כעפצים, שאינם יכולים להודיף.
 רבנו תם רצה לפסול דיו המופק מעפצים. והשיבו לו האשכנזים שזה שאמרו שמי-עפצים אינם כדיו, היינו מים ששרו בהם עפצים, אבל אותו שעשאוהו מגוף העפצים ודאי הוא טוב (עפ"י תוס' פסקי הרי"ד).

דף יט

- כח. א. מה דינו של בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר?
 ב. מה דין בן כפר שהלך לעיר?
 ג. מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו?
 ד. מה דינו של התפירות שבידיעות המגילה?
 ה. מה דינו של הקורא מגילה הכתובה בין הכתובים?
 ו. האם שיר התפר בספר תורה, מהלכה למשה מסיני הוא?

א. תנן, בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר; אם עתיד לחזור למקומו – קורא כמקומו. ואם לאו – קורא עמהם. ופירש רבא 'עתיד לחזור למקומו' – בלילי י"ד. פירוש, בן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור לכרך קודם עלות השחר, רק אז אינו קורא בלילה עם בני העיר, אבל אם אינו עתיד לצאת משם עד